

ОСВІТНІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

<http://doi.org/>

© Подра О. П., Петришин Н. Я., 2022

Досліджено освітні аспекти інтелектуальної міграції людського капіталу України, встановлено основні причини та визначено ймовірні наслідки. Проаналізовано кількість виданих дозволів на проживання у країнах ЄС, встановлено, що Польща є абсолютним лідером серед країн ЄС-28 за кількістю дозволів на проживання, виданих українцям. Досліджено мотиви трудових мігрантів та зміну тенденції “виїхати, заробити і повернутися” на тенденцію “виїхати, влаштуватися і залишитися” серед молоді. Проаналізовано обсяги міграції серед молоді, які свідчать про щорічне зростання кількості українських студентів за кордоном, встановлено причини цього явища. Виконано розрахунок потенційних втрат ВВП країни від еміграції людського капіталу, які гіпотетично можуть становити близько 4 %.

Ключові слова: міграція; людський капітал; освіта; інтелектуальна міграція; мотив.

Постановка проблеми

В умовах розвитку інформаційного суспільства та економіки знань відбувається зміщення акцентів із розвитку матеріального виробництва на розвиток людського капіталу, особливо його інтелектуальної складової. Перехід до постіндустріального суспільства підвищив значення наукової праці, а інтелектуальна праця стала ключовим фактором сталого розвитку. Саме тому міграційна політика більшості розвинених країн світу полягає у залученні інтелектуальних мігрантів – високорозвинених особистостей, які впливають на підвищення конкурентоспроможності економіки держави та забезпечення її сталого розвитку. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження освітніх аспектів інтелектуальної міграції людського капіталу в Україні, з’ясування її причин та можливих наслідків. Втрата висококваліфікованих спеціалістів є загрозою для розвитку інноваційної економіки, особливо в умовах масштабної цифровізації. Зазначимо, що до процесів інтелектуальної міграції долучається все більше як розвинених країн, так і країн, що розвиваються, водночас, їхні мотиви та ефекти істотно різняться. Країнами-донорами висококваліфікованих кадрів здебільшого є країни, що розвиваються, а країнами-реципієнтами – розвинені країни світу. За таких умов основною проблемою для країн-донорів є відтік кваліфікованих кадрів, на підготовку яких були витрачені державні кошти, а також гальмування процесів інноваційного розвитку внаслідок недостатності необхідних спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні та практичні проблеми освітніх аспектів інтелектуальної міграції досліджено у працях вітчизняних науковців, зокрема З. Бараник [1], М. Бігус [2], Л. Гальків [2], Л. Галаз [2], Е. Лібанової [3], О. Малиновської [4], І. Романенко [5], Л. Семів [6] та багатьох інших. Про важливість та необхідність ефективного державного регулювання міграційних процесів в Україні свідчить ухвалення Стратегії державної міграційної політики України до 2025 р., головною метою якої є спрямування зусиль держави і суспільства на формування та реалізацію державної міграційної політики, яка б позитивно впливала на консолідацію української нації та безпеку держави, прискорювала соціально-економічний розвиток, сприяла уповільненню темпів депопуляції, стабілізації кількісного та якісного складу населення, задоволенню потреб економіки в робочій силі, відповідала міжнародним стандартам і міжнародним зобов'язанням України [7]. Незважаючи на значну кількість публікацій із досліджуваної тематики, питання освітніх аспектів інтелектуальної міграції людського капіталу України в умовах становлення економіки знань та цифрового суспільства, гармонізації та адаптації європейської практики та досвіду до українських реалій, визначення головних напрямів міграційної політики щодо затребуваності вітчизняних та іноземних висококваліфікованих працівників потребують подальших досліджень.

Формулювання гіпотез і постановка цілей

Метою дослідження є аналізування впливу освітніх аспектів на обсяги інтелектуальної міграції людського капіталу, дослідження чинників, мотивів, напрямів та наслідків міграції. На основі опрацювання останніх досліджень та публікацій, які стосуються цієї тематики, можна сформулювати гіпотезу, що в умовах розвитку економіки знань та швидкої цифровізації сфер суспільного життя, лібералізації візового режиму із ЄС, популяризації навчання за кордоном збільшуються обсяги еміграції високоосвіченої молоді, що призводить до ймовірних потенційних втрат ВВП країни-донора.

Методи досліджень

Для дослідження освітніх аспектів інтелектуальної міграції людського капіталу застосовано методи наукових досліджень, зокрема, теоретичного узагальнення – з метою систематизації наукових досліджень та формулювання висновків, статистичного аналізу – для визначення кількості виданих дозволів на проживання у країнах ЄС, рівня середньомісячної заробітної плати у країнах ЄС та Україні, кількості студентів, які навчаються за кордоном, графічний метод для зручного та компактного відображення результатів, розрахунок вартості людського капіталу на основі ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) та ймовірних втрат ВВП країни від обсягів еміграції залежно від вартості людського капіталу та кількості офіційно виданих дозволів на проживання у країнах ЄС за рік.

Виклад основного матеріалу

На обсяги та характер міграції впливає чимало чинників, зокрема, політичні, економічні, екологічні, військові, соціальні тощо, а також групи мотивів – соціально-економічні мотиви (несприятлива та нестабільна соціально-економічна ситуація, низький рівень заробітної плати, недостатнє фінансування сфери освіти та науки тощо), індивідуально-психологічні мотиви – залежать від світогляду, рівня освіти та особистісних мотивів людини. Водночас потрібно відзначити зростання міжнародної інтелектуальної міграції загалом, що пов'язано із розвитком системи транспорту та зв'язку, інформаційної інфраструктури, глобалізацією соціально-економічних процесів, інтенсифікацією наукових та освітніх обмінів, розвитком державних та громадських організацій.

Трудова міграція в Україні перетворилася на вагому загрозу для національної безпеки, економічного розвитку та розвитку людського капіталу. Крім того, можемо констатувати, що це не

просто трудова міграція, а економічна, під якою розуміють переселення мешканців із соціально-економічних причин, внаслідок погіршення умов праці та життя, що призводить до зростання бідності, злиденності, масового розшарування у суспільстві та, як наслідок, до збільшення ймовірності конфліктів, протистоянь та суперечностей.

Офіційні дані Євростату свідчать, що у 2019 р. Україна стала лідером серед інших країн світу за кількістю осіб, які отримали дозвіл на проживання в країнах ЄС-28 (757000 заявників, або 25,6 % від всіх претендентів на отримання дозволу на проживання в ЄС-28), випередивши Китай (3,7 %), Індію (4,4 %), Бразилію (3,4 %), Марокко (4,5 %). Польща є абсолютним лідером серед країн ЄС-28 за кількістю дозволів на проживання, виданих українцям – 79,2 % від загальної кількості дозволів [8]. Друга за чисельністю прийнятих українських мігрантів країна – Чехія, третя – Угорщина.

Аналізуючи міграцію до країн ЄС детальніше, можна стверджувати, що дві третини українців, яким були видані дозволи на проживання, отримали їх з причин працевлаштування, і 80,4 % договорів з працевлаштування укладено у Польщі [9]. Головним чинником зростання економічної міграції є можливість більше заробляти, повніше реалізувати свій потенціал, саме тому міграційний рух спрямований до країн із вищим рівнем розвитку та якістю життя, а також до країн із меншими мовними та культурними бар'єрами, зокрема до країн ЄС, США, Канади, Росії.

Про коректність наведених тверджень свідчить аналізування динаміки рівня середньомісячної заробітної плати в Україні порівняно із сусідніми європейськими країнами (рис. 1) [10, 11].

Як бачимо, рівень середньомісячної заробітної плати в Україні значно нижчий порівняно із найближчими європейськими сусідами, зокрема, порівняно із Грецією майже вдвічі, а порівняно із Великою Британією та Іспанією майже втричі.

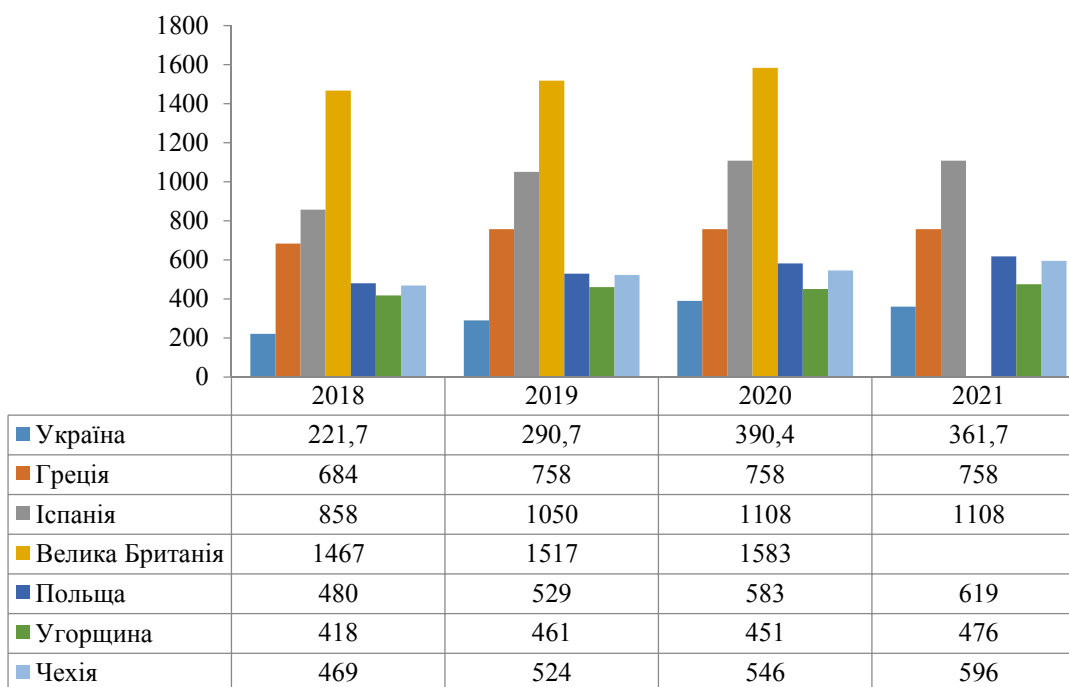

Рис. 1. Рівень середньомісячної заробітної плати в Україні та у сусідніх європейських країнах (євро) [10, 11]

Водночас, якщо порівнювати законодавчо встановлений рівень мінімальної заробітної плати в Україні та у країнах ЄС, то можна зробити висновок, що він також майже втричі нижчий. Така диференціація в рівні заробітної плати стає ключовим чинником, що впливає на обсяги міграції в Україні. Крім того, воєнні дії на Сході країни посилюють обсяги внутрішніх переміщень населення.

Необхідно констатувати, що обсяги зовнішньої міграції не зменшуються, і в найближчому майбутньому потік мігрантів із України лише зростатиме. Це пов'язано також зі зміною мотивів

трудоу мiгрантiв, оскiльки згiдно iз соцiологiчним дослiдженням, яке провiв у 2018 р. Киiвський мiжнародний iнститут соцiологiї на замовлення видання “Дзеркало тижня. Україна” [12], тенденцiя “виїхати, заробити i повернутися” переростає у тенденцiю “виїхати, влаштуватися i залишитися”. Результати дослiдження свiдчать, що 30 % опитаних мають намір виїхати з України. Найвищий вiдсоток тих, хто має намір покинути Україну, 55 % – це молодь у вiці 18–29 рокiв, 44 % – люди у вiці 30–39 рокiв та 33 % – у вiці 40–50 рокiв. Ці результати надзвичайно тривожні, оскiльки вказують на потенційну загрозу втрати найперспективнiшого та найпрацездатнiшого людського капiталу України, який здатний створювати значний прирiст ВВП та забезпечувати соцiально-iнновацiйний прогрес. Водночас, результати дослiдження враховують i освiтній рiвень потенційних мiгрантiв. Серед тих, хто готовий виїхати за кордон, 40 % респондентiв iз вищою освiтою, 27,6 % – iз середньою спецiальною, 23,2 – середньою, 17,8 – неповною середньою освiтою. Такі результати свiдчать про те, що значна частина державних та приватних iнвестицiй в освiту може не окупитися внаслiдок мiграцiйних процесiв, а отже, держава не отримає очiкуваних iнвестицiйних ефектiв. Також iснує загроза перетворення людського капiталу на “нульовий актив”, тобто знецiнення, внаслiдок неможливостi реалiзацiї на ринку працi за фахом. У сучасних умовах освiта є продуктом економiки знань, однак, якщо вона не використовується продуктивно у сферi виробництва чи послуг, то перетворюється на чинник, що додатково виштовхує молодь за межi нацiональної економiки.

Згiдно iз дослiдженням І. Маркова [13], Україна постала перед загрозою п’ятої хвилі української мiграцiї, що розпочалася iз 2010-х рокiв i охопила насамперед високоосвiчену молодь. Така мiграцiя є вiдповiддю людей на численнi глобальнi та нацiональнi виклики щодо соцiально-економiчного розвитку. Про зростання обсягiв мiграцiї серед молоді свiдчать аналітичнi дані ЮНЕСКО щодо кiлькостi українських студентiв за кордоном, а також виявлення тренду збiльшення цього явища (рис. 2) [14; 15, с. 113]. Якщо протягом 2008–2013 рр. спостерiгалось повiльне зростання кiлькостi студентiв за кордоном, то з 2014 р. ці процеси значно пришвидшилися i у 2018 р. за кордоном навчалось майже вi’ятеро бiльше студентiв порiвняно iз 2008 р., а саме 157 тис. осiб. Зазвичай освiтню мiграцiю вважають позитивною для краiни походження студента, оскiльки це можливість доступу до якiснiшої освiти, до ширшого вибору навчальних дисциплiн, до вивчення чи удосконалення iноземної мови, розширення культурного, освiтнього, соцiального партнерства. Однак у дослiженнi Е. Лiбанової зазначено, що українськi студенти розглядають освiтню мiграцiю як можливість еміграцiї чи “соцiального лiфта”, що дасть можливість працевлаштуватися на ринку працi ЄС [3, с. 24].

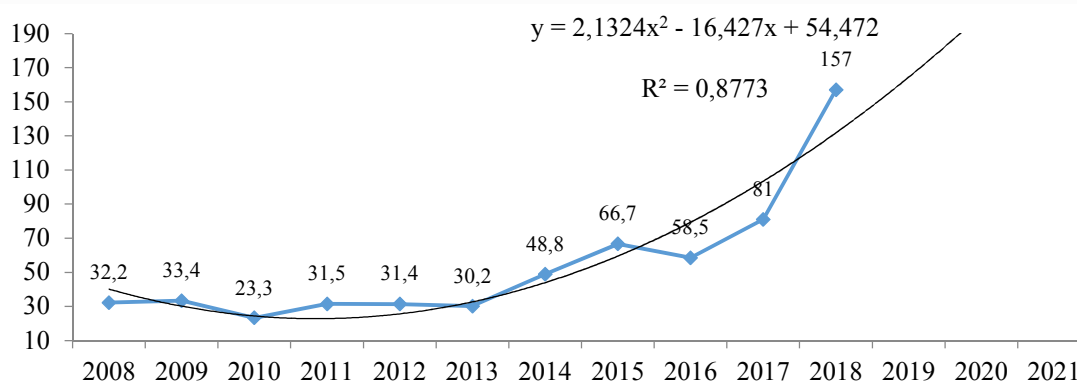

Рис. 2. Кiлькiсть українських студентiв за кордоном у 2008–2018 рр., тис. осiб
Джерело: побудовано за даними ЮНЕСКО [14].

Зростання кiлькостi українських студентiв за кордоном пов’язано iз лiбералiзацiєю вiзового режиму iз ЄС, популяризацiєю навчання за кордоном, яким займаються iноземнi заклади вищої освiти та фiрми-посередники в Україні, програмами подвійних дипломiв, що iснують у вiтчизняних

зкладах вищої освіти, а також із загальним уявленням населення про вищу якість та умови життя в європейських країнах. Як наслідок, іноземна освіта стає надзвичайно популярною та бажаною серед українського студентства на тлі проблем із працевлаштуванням на вітчизняному ринку праці.

Зроблені висновки підтверджують соціологічні дослідження МІОК “Міграційні настрої студентів в умовах візової лібералізації”, проведені у Національному університеті “Львівська політехніка” (НУЛП) та Національному технічному університеті “Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського” (КПІ). Об’єктом дослідження були студенти четвертого курсу та першого курсу магістратури, вибірка складалася із 801 респондента, статистична похибка вибірки не перевищувала 4,7 % [16].

За даними дослідження [16], дві третини респондентів виявили бажання навчатися за кордоном, а 76,3 % студентів НУЛП та 78,4 % студентів КПІ – працювати за кордоном. Найбажанішими для навчання країнами респонденти НУЛП назвали Польщу (29,4 %) та Велику Британію (29,0 %), а респонденти КПІ – Німеччину (45,8 %) та США (25,9 %). Водночас, мінімальна заробітна плата, за яку б погодилися працювати студенти Львівської політехніки за кордоном, становить 1200 дол. США на місяць (курс долара на момент опитування 25,1 грн за 1 дол. США), а студенти КПІ – 2000 дол. США. Майже половина опитаних хотіли б виїхати за кордон на постійне місце проживання. Тривожним є той факт, що серед львівських студентів частка охочих працевлаштуватися за кордоном дуже висока серед здобувачів окремих спеціальностей: наприклад, архітектури та будівництва – 94 %, комп’ютерних технологій – 83,8 %, хімії – 83,3 %, суспільних наук – 75,3 % [17]. Логічно, що така ситуація пов’язана із низьким рівнем соціального та матеріального забезпечення, неможливістю або складністю професійної самореалізації, хабарництвом та корупцією. Усі ці чинники у сукупності змушують молодь задумуватися про еміграцію, стримують інноваційний розвиток економіки та ринку праці України.

Освітня міграція забезпечує більше переваг країнам-реципієнтам, ніж країнам-донорам. Вважають, що надходження від іноземних студентів є вагомою складовою національних бюджетів, крім того на основі міграційного перерозподілу зберігається власна система освіти, оскільки країни-сусіди України також відчувають брак власних абітурієнтів внаслідок впливу молоді до розвиненіших країн та зменшення чисельності молоді через низький природний приріст, тому залучають іноземних студентів. Яскравим прикладом може слугувати Польща, яка активно залучає українських студентів на навчання, а також молодих спеціалістів на роботу, про що свідчить наведений вище аналіз.

В Україні проведено чимало досліджень щодо визначення позитивних та негативних наслідків міграції. До позитивних зараховують надходження іноземних переказів мігрантів, які у 2018 р., за підрахунками НБУ, становили приблизно 11 млрд дол., або 10 % від ВВП країни. Водночас, необхідно розуміти, що відтік трудових ресурсів за кордон може призвести до зростання інфляції та сповільнення економічного зростання. Українські підприємці вже зараз скаржаться на брак кваліфікованих працівників, пов’язаний із виїздом українців до Польщі та інших країн, особливо це відчутно у сфері будівництва, промисловості, сільського господарства, транспорту і така ситуація повністю співвідноситься із результатами наведеного соціологічного дослідження. У довгостроковій перспективі збільшення обсягів міграції посилюватиме демографічну проблему, за окремими підрахунками встановлено, що до 2030 р. на одного працівника припадуть два пенсіонери, а якщо трудові мігранти платитимуть податки за кордоном, то держава просто не зможе виконувати свої соціальні зобов’язання.

Заслуговує на увагу дослідження О. Савченка щодо оцінювання людського капіталу країни та його втрат внаслідок міграції. Науковець стверджує, що людський капітал країни у десять разів більший за її ВВП за паритетом купівельної спроможності (ПКС). За підрахунками, у 2019 р. в Україні ВВП на душу населення за ПКС становив приблизно 8000 дол., згідно із гіпотезою, середня вартість одного українця – носія людського капіталу становить 80 тис. дол., для порівняння одного американця – 700 тис. дол [18]. Але цікаво, що середня вартість людського капіталу молодих

українців у віці 15–24 років приблизно вдвічі більша – 160 тис. дол. Один українець, який працює, створює 8000 дол. ВВП; якщо він емігрує, то логічно, що країна втрачає цю суму. Якщо у 2018 р. дозвіл на проживання у ЄС отримали 527000 осіб, то потенційні поточні втрати ВВП від їх еміграції за рік гіпотетично могли становити 4,2 млрд дол., або більше ніж 4 % ВВП країни. А вигода, наприклад, Польщі, яка видала у 2018 р. 431449 дозволів на проживання українцям, гіпотетично могла досягти майже 7 млрд дол., оскільки там людський капітал удвічі дорожчий. Саме тому дуже корисно знати ціну людського капіталу, який втрачає Україна внаслідок міграції, та скільки отримують країни-реципієнти української робочої сили, з огляду на останні дослідження, це Польща, Росія, Чехія, Угорщина, а з часом – Німеччина.

Висновки

Виконавши дослідження, можемо констатувати, що на сучасному етапі зростання міграції в Україні пов'язано зі структурними змінами в економіці та на ринку праці, сповільненням темпів економічного зростання, невисоким рівнем заробітної плати та якості життя порівняно із найближчими країнами-сусідами, лібералізацією візового режиму із країнами ЄС та доступом до освіти за кордоном.

Велика частина активного, конкурентоспроможного та мобільного населення пов'язує можливість власного добробуту та професійного становлення із зовнішньою міграцією. Така тенденція спричиняє значні загрози для національної економіки та розвитку людського капіталу, оскільки найближчим часом країна може відчувати брак не лише робітничих спеціальностей, який спостерігається вже тепер, але і молодих високоосвічених спеціалістів внаслідок впливу молоді до розвиненіших країн з метою отримання освіти та працевлаштування. Розрахунок гіпотетичних втрат від міграції людського капіталу свідчить, що вони впливають значно більше, ніж іноземні перекази мігрантів, і якщо міграція перетвориться на еміграцію, то Україна втратить найцінніше – людей, в освіту яких вкладала чималі інвестиції, які перетворилися на звичайні витрати, а додану вартість отримують країни-реципієнти, здатні запропонувати кращі умови самореалізації, матеріального забезпечення та розвитку.

Перспективи подальших досліджень

Перспективи подальших досліджень з вибраної тематики полягають у необхідності розроблення рекомендацій щодо реалізації виваженої та ефективної політики у галузі міграції, яка б ґрунтувалася на точній та достовірній інформації щодо обсягів міграції, наукових підходах та врахуванні сучасних тенденцій міграційних потоків. Така політика повинна враховувати демографічні тенденції, які в Україні характеризуються депопуляційним спрямуванням, зокрема негативними прогнозами зменшення чисельності населення, зокрема внаслідок міграції; створювати сприятливі умови для повернення мігрантів, які виїхали раніше; заохочувати імміграцію з-за кордону тощо. Міграційна політика повинна бути не просто інструментом, який може подолати дефіцит на ринку праці, але й інструментом, що здатен забезпечити глобальний розвиток.

1. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 482-р. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#n10>

2. Residence permits – statistics on first permits issued during the year. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_%E2%80%93_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&did=427234%22%20%5Ct%20%22_blank#First_residence_permits_by_citizenship

3. Residence permits statistics in the EU-28, by reason, 2019. Retrieved from: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_10_countries_whose_citizens_received_first_residence_permits_in_the_EU-28_by_reason_2018_\(%25\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_10_countries_whose_citizens_received_first_residence_permits_in_the_EU-28_by_reason_2018_(%25).png)

4. Monthly minimum wages – bi-annual data. Retrieved from: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en
5. Середня заробітна плата в Україні з 2010 року (еквівалент EUR – Євро). Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/eur/>
6. Мостова Ю., Рахманін С. Кровотеча (2015). Чому українці покидають свою країну. Retrieved from: https://dt.ua/internal/krovotecha-chomuukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html.
7. Марков І. Глобалізація і міграції: теоретичні та методологічні аспекти дослідження соціодинаміки. *Народознавчі зошити*, № 6, С. 1320–1230. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2015_6_8
8. Inbound internationally mobile students by country of origin. Retrieved from: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=171#>
9. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь (2018). Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 396 с.
10. Лібанова Е. М. (2018). Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*, № 2 (33), С. 24.
11. Ключковська І., П'ятковська О. (2017). Міграційні настрої студентів в умовах візової лібералізації (опитування студентів НУ “ЛП” та НТУУ “КПІ”). Львів, 30 с. Retrieved from: <http://miok.lviv.ua/>
12. П'ятковська О. (2018). Інфраструктурне забезпечення транскордонного ринку праці в сучасних умовах української трудової міграції до Польщі. Транскордонне співробітництво та спільний європейський простір: теорія, практика і нові можливості: кол. монографія. Львів – Olsztyn: Національний університет “Львівська політехніка”, 160 с. (С. 115–127).
13. Що більше країна має переказів від заробітчанин щодо її ВВП, то біднішою вона є. Retrieved from: https://dt.ua/ECONOMICS/scho-bilshe-krayina-maye-perekaziv-vid-zarobitchan-schodo-yiyi-vvp-to-bidnishoyu-vona-ye-317843_.html.
14. Podra O., Petryshyn N., Bayik O., Bobko U., & Levkiv H. (2021). The impact of covid-19 pandemic on the volume of labor migration, employment, and remittances. *Journal of the Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA*, 71(2), 195–202. <https://doi.org/10.2298/IJGI2102195P>.
15. Podra O., Levkiv H., Koval G., Petryshyn N., & Bobko U. (2020). The impact of migration processes on the economy of Ukraine: trends, reasons, consequences. *Journal of the Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA*, 70(2),–179. Retrieved from: <https://doi.org/10.2298/IJGI2002171P>.
16. Podra O., Kurii L., Alkema V., Levkiv H., Dorosh O. (2020). Theoretical aspects of human capital formation through human potential migration redistribution and investment process. *Business: Theory and Practice*, 21(1), 71–82. Retrieved from: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11197>.
17. Podra O., Litvin N., Zhyvko Z., Kopytko M., & Kukharska, L. (2020). Innovative development and human capital as determinants of knowledge economy. *Business: Theory and Practice*, 21(1), 252–260. Retrieved from: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11305> <https://journals.vgtu.lt/index.php/BTP/article/view/11305#>
18. Малиновська О. А. Трудова міграція населення України: чого чекати в найближчому майбутньому? Retrieved from: <http://migraciya.com.ua/news/migrant-workers/ua-labour-migration-ukraine-what-to-expect-in-the-near-future-part-2/>
19. Семів Л. В. (2013). Освітня міграція як фактор розвитку територіальних міграційних систем: національний та європейський аспект. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, Вип. 3 (101), С. 244–253.
20. Бараник З. П., Романенко І. О. (2014). Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження. *Ефективна економіка*, № 6. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_6_7
21. Романенко І. (2014). Причини і наслідки інтелектуальної трудової міграції. *Актуальні питання фінансово-економічного розвитку держави та регіонів: зб. тез наук. робіт Міжнародної наук.-практ. конференції*, С. 113–117.
22. Гальків Л. І., Галаз Л. В., Бігус М. М. (2021). Освітня складова людського потенціалу: фінансово-статистичний та працересурсний ракурси. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми економіки та управління”*, № 2, Вип. 5, С. 11–21.
23. Подра О. П., Петришин Н. Я. (2021). Міграційні процеси в Україні: обсяги, причини, наслідки. *Економічний аналіз : збірник наукових праць*, Т. 31, № 3.

1. Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.07.2017 No. 482-r. [On approval of the Strategy of the state migration policy of Ukraine for the period till 2025]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#n10> (in Ukrainian)
2. Residence permits – statistics on first permits issued during the year. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_%E2%80%93_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&ol did=427234%22%20%5Ct%20%22_blank#First_residence_permits_by_citizenship
3. Residence permits statistics in the EU-28, by reason, 2019. Retrieved from: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_10_countries_whose_citizens_received_first_residence_permits_in_the_EU-28_by_reason_2018_\(%25\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_10_countries_whose_citizens_received_first_residence_permits_in_the_EU-28_by_reason_2018_(%25).png)
4. Monthly minimum wages – bi-annual data. Retrieved from: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en
5. Average wages in Ukraine since 2010 (equivalent to EUR – Euro). Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/eur/> (in Ukrainian).
6. Mostova Yu., Rakhmanin S. Krovotecha (2015). Chomu ukraintsi pokydaiut svoiu kraynu [Why Ukrainians are leaving their country]. Retrieved from: https://dt.ua/internal/krovotecha-chomuukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html (in Ukrainian).
7. Markov I. Hlobalizatsiia i mihratsii: teoretychni ta metodolohichni aspekty doslidzhennia sotsiodynamiky. [Globalization and migration: theoretical and methodological aspects of the study of sociodynamics]. *Narodoznavchi zoshyty*, No. 6, pp. 1320–1230. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2015_6_8 (in Ukrainian).
8. Inbound internationally mobile students by country of origin. Retrieved from: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=171#>
9. Ukrainske suspilstvo: mihratsiinyi vymir: nats. dopovid (2018). [Ukrainian society: migration dimension: nat. report]. Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. K., 396 s. (in Ukrainian).
10. Libanova E. M. (2018). Zovnishni trudovi mihratsii ukraintsiiv: masshtaby, prychny, naslidky. [External labor migration of Ukrainians: scale, causes, consequences]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, No. 2 (33), p. 24 (in Ukrainian).
11. Kliuchkovska I., Piatkovska O. (2017). Mihratsiini nastroi studentiv v umovakh vizovoi liberalizatsii (opytuvannia studentiv NU “LP” ta NTUU “KPI”) [Migration mood of students in the conditions of visa liberalization (survey of students of NU “LP” and NTUU “KPI”)]. Lviv, 30 p. Retrieved from: <http://miok.lviv.ua/> (in Ukrainian).
12. Piatkovska O. (2018). Infrastrukturne zabezpechennia transkordonnoho rynku pratsi v suchasnykh umovakh ukrainskoi trudovoi mihratsii do Polshchi. Transkordonne spivrobotnytstvo ta spilnyi yevropeyskyi prostir: teoriia, praktyka i novi mozhlyvosti [Infrastructural support of the cross-border labor market in the current conditions of Ukrainian labor migration to Poland. Cross-border cooperation and the common European space: theory, practice and new opportunities]: Kolektyvna monohrafiia. Lviv- Olsztyn: Natsionalnyi universytet “Lvivska politekhnika”. 160 p. (pp. 115–127). (in Ukrainian).
13. Shcho bilshe kraina maie perekaziv vid zarobitchan shchodo yii VVP, to bidnishoiu vona ye [The more remittances a country has about its GDP, the poorer it is]. Retrieved from: https://dt.ua/ECONOMICS/scho-bilshe-krayina-maye-perekaziv-vid-zarobitchan-schodo-yiyi-vvp-to-bidnishoyu-vona-ye-317843_.html (in Ukrainian).
14. Podra O., Petryshyn N., Bayik O., Bobko U., & Levkiv H. (2021). The impact of covid-19 pandemic on the volume of labor migration, employment, and remittances. *Journal of the Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA*, 71(2), pp. 195–202. Retrieved from: <https://doi.org/10.2298/IJGI2102195P>.
15. Podra O., Levkiv H., Koval G., Petryshyn N., & Bobko U. (2020). The impact of migration processes on the economy of Ukraine: trends, reasons, consequences. *Journal of the Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA*, 70(2), pp. 171–179 Retrieved from: <https://doi.org/10.2298/IJGI2002171P>.
16. Podra O., Kurii L., Alkema V., Levkiv H., Dorosh O. (2020). Theoretical aspects of human capital formation through human potential migration redistribution and investment process. *Business: Theory and Practice*, 21(1), pp. 71–82. Retrieved from: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11197>.

17. Podra O., Litvin N., Zhyvko Z., Kopytko M., & Kukharska, L. (2020). Innovative development and human capital as determinants of knowledge economy. *Business: Theory and Practice*, 21(1), pp. 252–260. Retrieved from: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11305> <https://journals.vgtu.lt/index.php/BTP/article/view/11305#>.

18. Malynovska O. (2015). Trudova mihratsiia naseleння Ukrainy: choho chekaty v naiblyzhchomu maibutnomu? [Labor migration of the population of Ukraine: what to expect in the near future?]. Retrieved from: <http://migraciya.com.ua/news/migrant-workers/ua-labour-migration-ukraine-what-to-expect-in-the-near-future-part-2/> (in Ukrainian).

19. Semiv L. (2013). Osvitnia mihratsiia yak faktor rozvytku terytorialnykh mihratsiinykh system: natsionalnyi ta yevropeyskyi aspekt [Educational migration as a factor in the development of territorial migration systems: national and European aspects]. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 3 (101), 244–253 [in Ukrainian].

20. Baranyk Z., Romanenko I. (2014). Intelktualna mihratsiia yak ob'ekt statystychnoho doslidzhennia. [Intellectual migration as an object of statistical research]. *An efficient economy*, 6. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_6_7 (in Ukrainian).

21. Romanenko I. (2014). Prychyny i naslidky intelektualnoi trudovoi mihratsii [The causes and consequences of intellectual labor migration]. *Topical issues of financial and economic development of the state and regions: coll. of abstracts of scientific works of International scientific conferences*, pp. 113–117 (in Ukrainian).

22. Halkiv L. I., Halaz L. V., Bihus M. M. (2021) Osvitnia skladova liudskoho potentsialu: finansovo-statystychnyi ta pratseresursnyi rakursy [Educational component of human potential: financial-statistical and labor perspectives]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*. Seriya "Problemy ekonomiky ta upravlinnia", No. 2, Vyp. 5, pp. 11–21.

23. Podra O. P., Petryshyn N. Ya. (2021). Mihratsiini protsesy v Ukraini: obsiahy, prychny, naslidky [Migration processes in Ukraine: volumes, reasons, consequences]. *Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats*, T. 31, No. 3.

O. P. Podra, N. Ya. Petryshyn

Lviv Polytechnic National University
Department of Foreign Trade and Customs

EDUCATIONAL ASPECTS OF INTELLECTUAL MIGRATION OF HUMAN CAPITAL OF UKRAINE: CAUSES AND CONSEQUENCES

© Podra O. P., Petryshyn N. Ya., 2022

Purpose. The purpose of the study is to analyze the impact of educational aspects on the volume of intellectual migration of human capital, the study of factors, motives, directions, and consequences of migration.

Design/methodology/approach. Based on the latest research and publications on this topic, we can hypothesize that in the conditions of the knowledge economy and rapid public life digitalization, visa with the EU liberalization, popularization of study abroad, the volume of highly educated youth of emigration increases, leading to hypothetical potential losses of the GDP of the donor country. To study the educational aspects of intellectual migration of human capital were used research methods, in particular, theoretical generalization, statistical analysis, graphic and tabular methods, etc.

Findings. The number of issued residence permits in the EU countries was analyzed, and it was established that Poland is the absolute leader among the EU-28 countries in the number of residence permits issued to Ukrainians. The motives of migrant workers and the change in the trend of “leaving, earning and returning” to the trend of “leaving, settling in and staying” among young people were studied. The volumes of migration among young people are analyzed, which testify to the annual increase in the number of Ukrainian students abroad, and the reasons for this phenomenon are established. A hypothetical calculation of the country’s GDP potential losses from the emigration of human capital is made.

Practical implications. The studied impact of educational aspects on the volume of intellectual migration of human capital is of great practical importance as it was found that a large part of the active, competitive, and mobile population associates opportunities for their well-being and professional development with external migration. This trend poses significant threats to the national economy and human capital development. So the presented materials in the article may be useful to representatives of institutions and for scientists whose activities are related to the research of the volumes, reasons, and consequences of migration in Ukraine.

Originality/value. The calculation of hypothetical losses from the human capital migration shows that they have a much greater impact than foreign remittances of migrants, and if migration turns into emigration, Ukraine will lose the most valuable – people whose education has invested heavily, which turned into ordinary expenses the cost will be given to recipient countries that can offer better conditions for self-realization, material security, and development.

Key words: migration; human capital; education; intellectual migration; motive.

Paper type: Research paper.